

VILÁG- TÖRTÉNET

15. (47.) évfolyam 2025. 2.

A HUN-REN BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **LÁSZLÓ SZABOLCS**
A KODÁLY-MÓDSZER NEMZETKÖZI INDULÁSA
- **KASZÁS VERONIKA**
MAGYARORSZÁG ÉS AZ ENSZ MENEKÜLTÜGYI
FŐBIZTOSSÁGÁNAK EGYÜTTMŰKÖDÉSE
A RENDSZERVÁLTOZÁS ÉVEIBEN
- **SZENTE-VARGA MÓNKA**
MAGYAROK AZ ENSZ NICARAGUAI VÁLASZTÁSI
MEGFIGYELŐI MISSZIÓJÁBAN
- **LAKATOS ISTVÁN**
AZ EMBERI JOGOK HELYZETE MAGYARORSZÁGON
A KÁDÁR-KORSZAK ELSŐ ÉVTIZEDÉBEN
- **J. NAGY LÁSZLÓ**
ALBERT CAMUS, MAGYARORSZÁG ÉS AZ ALGÉRIAI HÁBORÚ
1956-BAN
- **SZEMLE**
PAPP REGINA, PALOTÁS ZSOLT, GREGOSITS GÁBOR,
BENE KRISZTIÁN ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Lovaš Eldina, Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

Az együttműködés színterei. Magyarország és az ENSZ szervezetei (Kecskés D. Gusztáv)	173
<i>Tanulmányok</i>	
László Szabolcs: A Kodály-módszer nemzetközi indulása. A Zenei Nevelés Nemzetközi Társasága és az államszocialista magyar zeneoktatás az 1960-as években	177
Kaszás Veronika: Magyarország és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának együttműködése a rendszerváltozás éveiben	201
Szente-Varga Mónika: Magyarok az ENSZ nicaraguai választási megfigyelői missziójában	223
Lakatos István: Az emberi jogok helyzete Magyarországon a Kádár-korszak első évtizedében. Nemzetközi emberi jogi normák – belpolitikai számítások	239
J. Nagy László: Albert Camus, Magyarország és az algériai háború 1956-ban	267
<i>Műhely</i>	
Zsemlye János Konstantin: Egy különleges intézmény I. Péter cár országában. A Külügyi Utazó Kancellária a külpolitikai ügyek oroszországi intézésének gyakorlatában	283
<i>Szemle</i>	
Élő holtak (Papp Regina)	299
Abszolutizmus mint kockázatkezelés (Palotás Zsolt)	303
Magyar–latin-amerikai kapcsolatok a hidegháború elején (Gregosits Gábor)	308
A Francia Idegenlégió leghíresebb magyar altisztjei (Bene Krisztián)	311

Jelen számunkat Kecskés D. Gusztáv, Balogh Lídia és Germuska Pál szerkesztette

Albert Camus, Magyarország és az algériai háború 1956-ban

Az algériai háború a 20. századi francia történelem egyik legnagyobb drámája, a Dreyfus-ügy és az 1940-es összeomlás után a harmadik nagy trauma. A hosszúra nyúlt konfliktus (1954–1962), melynek során kétmillió francia sorkatonát mozgósítottak, és egymillió algériai francia kényszerült elhagyni a gyarmatot, s amelyet egyébként a francia állam egészen 1999-ig hivatalosan „csak” rendfenntartásnak nevezett, rendkívüli módon megosztotta a közvéleményt, a polgárháború szélére sodorta Franciaországot, s a rendszer, a IV. köztársaság bukását eredményezte.¹

Az 1956-os év fordulatot hozott a háború menetében. Az év elején tartott parlamenti választások után felcsillant a remény a békés rendezésre. A kormányt alakító szocialisták, élvezve a legnagyobb parlamenti frakciót (151 fő) alkotó kommunisták támogatását, nagy elánnal hirdették meg reménykeltő békepolitikájukat. Alig néhány hét után azonban a Guy Mollet vezette kormány megtorpant. Kapitulált a mozdulatlanságot favorizáló és egyre szélsőségesebbé váló jobboldali erők előtt. Hiába törekedett őszintén folytatni a reformok politikáját, ezután már nem ő diktált. A szélsőséges, antidemokratikus erők térnyerése az országot is elszigetelte a nemzetközi életben. Az év tavaszán a katonai szolgálatot 18 hónapról 30-ra emelték, és fiatal sorkatonák tömegeit küldték a Földközi-tenger túloldalára harcolni az FLN (Front de libération nationale – Nemzeti Felszabadítási Front) vezette felkelők ellen. A francia hadsereg létszáma a nyár folyamán elérte a félmilliót, míg a gerillaháborút folytató felkelőké 20-30 ezer főt számlált. Mondhatni, hogy nem volt csatlád, amelyet ne érintett volna a háború. Mind határozottabban lépett fel a háború ellen az értelmiség. Némely csoportja a gyarmat függetlenségében látta a megoldást. Mások békéhez vezető tárgyalásokat javasoltak az algériai nemzeti mozgalom képviselőivel. Voltak olyanok is, akik már nem csupán támogatták a felkelőket, hanem keményen bírálták, Gestapo-módszerek alkalmazásával vádolták a francia

* A szerző az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem BTK Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszékének professor emeritusa (6722 Szeged, Egyetem u. 2., jnagy@hist.u-szeged.hu).

¹ A konfliktus történetére, bel- és külpolitikai következményeire lásd: J. Nagy, 2010. A francia Nemzetgyűlés 1999 júniusában fogadta el azt a törvényt, amely az Algériában 1954–1962 között történt eseményeket nem „rendfenntartásnak”, hanem háborúnak nevezte. Ezzel közel négy évtizeddel a konfliktus befejezése után a hivatalos Franciaország is elismerte, hogy 1954-től 1962-ig két nép, két ország között folyt háború. Az 1950-es évek közepén Algéria lakossága tízmillió fő volt, ebből egymillió francia származású. Ők 1962-ben, a függetlenség elismerésekor szinte mindenüket hátrahagyva elhagyták az országot.

hadsereget.² Ezeknek a csoportoknak a politikai-ideológiai arculata, amint az megoldási javaslataikból is kitűnik, nagyon heterogén volt. Tagjaik között voltak kommunisták, katolikusok, nem elkötelezett moralisták és pacifisták.

1956-ban egy másik esemény különösen a kommunisták számára volt rendkívül nagy jelentőségű: az SZKP XX. kongresszusa alapjaiban rendítette meg a kommunista ideológiai-politikai rendszert, a budapesti felkeléssel pedig elkezdődött a haláltusa. Ez a világot megrengető második tíz nap (a XX. kongresszust 1956. február 14–25. között tartották) lerombolta a kommunista világmozgalmat, amelyet az első világrengető tíz nap – az októberi bolsevik forradalom – megteremtett.³ 1956 őszén Algír, Budapest és – az ott kirobbant háború miatt – Szuex neve uralta a közbeszédet és mozgósította – miközben meg is osztotta – a közvéleményt.

Elkötelezett értelmiség

A sokszínű francia értelmiségi társadalomban 1956-ig egyértelműen a baloldal dominált. Ez nem csupán a kommunista párt addig soha nem látott befolyásának volt tulajdonítható, hanem a német megszállókkal szembeni ellenállásban gyökerező demokratikus és szociális megújulási akaratoknak, szellemnek is, amely az egész társadalmat áthatotta, jellemezte. Sok értelmiségi szemében az ország felszabadulása az antifasiszta harc forradalommal felérő folytatása volt, s sokan közülük úgy gondolták, hogy ebben éppúgy, mint az Ellenállásban, kötelességük részt venni. Ez a kommunista párt köré tömörült értelmiség nagyon zárt horizontban gondolkodott, szelektíven figyelt az Európa keleti feléből jött hírekre, csak a sikereket könyvelte el.

Ezzel az elkötelezettnek (engagé) nevezett attitűddel szemben már közvetlenül a felszabadulás után is megjelent a törekvés egy elkötelezettséggel szembeni magatartás kialakítására. Ezzel a céllal indult útjára a *Figaro littéraire* című heti magazin a napilap mellékleteként.⁴

Az elkötelezett értelmiség az Írók Nemzeti Bizottságában tömörült. A szervezet előzményének tekinthető az illegális *Les Lettres françaises* című lap, amely maga köré gyűjtötte a német megszállók elleni harcban részt vevő írókat. A szervezet 1946. február 10-én alakult újjá. Elnökévé Jean Cassou író, műfordítót és kritikust, a Modern Művészetek Múzeumának alapítóját választották. Megválasztásakor két alapvető hangsúlyozott: az eltérő irányzatok, vélemények tiszteletben tartását, illetve az Ellenállásban, az annak szellemében született egység fenntartását.⁵

Az elkötelezett értelmiség nagyon aktív volt a gyarmati háborúk idején. Ezek a háborúk, az indokínai 1946–1954 között, majd az algériai, a bel- és külpolitikai következményeikkel a IV. köztársaság központi problémáját jelentették. Az első „szennyos háború” idején az értelmiség még egységesnek volt mondható. A második esetben viszont az egység már a konfliktus kezdetén töredezni kezdett,

² Bourdet, 1955. január 13.

³ Hobsbawm, 2005. 241.

⁴ Blandin, 2007. 179–194.

⁵ Cassou, 1946. 5.

válságot idézett elő, amit a magyar forradalom, főként annak leverése, elmélyített. Elengedhetetlen, hogy Albert Camus-nak a magyar forradalom érdekében kifejtett értékes tevékenységét is ebben a kontextusban vizsgáljuk. Az eddig megjelent számos könyv, tanulmány külön-külön tárgyalta Camus tevékenységét a magyarországi eseményekkel kapcsolatban,⁶ és külön az algériai háborúval – s egyáltalán Algériával – kapcsolatos magatartását.⁷ Ezért alakult ki egyoldalú kép 1956-os megnyilvánulásait illetően: a magyar forradalom támogatása egyértelműen pozitív megítélést kapott, az algériai problémához, elsősorban a nemzeti felszabadító háborúhoz való viszonya pedig bírálatot, elutasítást. E sorok írója úgy véli, hogy a két álláspont együttes vizsgálata ad reális képet Camus komplex, ellentmondásos egyéniségéről és a két esemény idején kifejtett tevékenységéről.

Az algériai háború hatása az értelmiségre és az egész társadalomra nem a jogi fikció (Algéria Franciaország integráns része, tengerentúli megye) és még csak nem is a már generációk óta ott élő egymillió francia miatt volt jelentős, hanem döntően azért, mert az egymást követő kormányok a pacifikációnak nevezett katonai megoldást erőltették.

Camus szülőföldjéről

Albert Camus nem volt egyéves, amikor elászi származású apja 1914 őszén a franciaországi fronton életét vesztette. A család anyagilag és kulturálisan is rendkívül szerény, mondhatni, nyomorúságos körülmények között élt. A spanyol gyökerekkel rendelkező anya szókincse jó, ha elérte a négyszázat. Ezenkívül süketsége is akadályozta abban, hogy érdemi kommunikáció alakuljon ki közte és a környezete között. Nem csoda, hogy „közte és családja között egyre nőtt a csend” – amint azt *Az első ember* című regényében írta Camus.⁸ Ugyanitt vallott arról is, hogy a tanulás, az „iskola költőisége” volt az, ami felfedeztette vele a világot olyan egyszerű kellékeken keresztül, mint a vonalzó vagy a tintatartó, „amit különben nélkülözniük kellett, hiszen otthon a szegénység, a tudatlanság nehezebbé, komorabbá, bezárttá tette az életet, a nyomor olyan vár, amelyben nincs felvonóhíd”.⁹ De minden szegénységet kárpótolt a természet: „Szűkös viszonyok közt, ám egyfajta érzéki boldogság közepette éltem. (...) Afrikában a tenger és a napfény ingyen van. (...) Tavaszszal istenek lakják Tipazát, istenek szava hangzik a napban és a fehér üröm illatában az ezüstpáncélú tengeren, a nyerskék égen, a virágok lepte romok közt és a kőhal-mokban örvénylő fényben. (...) Már a faluba érve kitarul előttünk az öböl. Sárga és kék világba lépünk, s a májusi algériai föld illata és fanyar lehelete fogad.”¹⁰

6 A teljesség igénye nélkül: Szávai, 1996; Kecskés, 2007.

7 Vircondelet, 2010; Vircondelet, 2022. A két könyv nem tekinthető mély tudományos elemzésnek, sokkal inkább Camus algériai háborúval kapcsolatos állásfoglalásainak helyességét bizonyítandó esszének.

8 Camus, 1995. 200.

9 Uo. 147.

10 Camus, 1990. 9., 69.

Lírai vallomás ez a szülőföldről, a hazáról, amely nemcsak Algériát, hanem az egész Mediterráneumot is magában foglalta, ami többet jelentett számára egy földrajzi-kulturális térségnél. Amikor Mussolini Olaszország „életterének” nyilvánította a térséget, a szélsőjobboldal (Maurras) megkísérelte védőbástyaként feltüntetni az északi (kelták) és a déli (muszlimok) barbárokkal szemben. Velük szemben vette fel a harcot az algériai „mediterrán iskola”, amelyhez Camus is tartozott. A főleg írókat (Emmanuel Roblès, Jules Roy stb.) tömörítő laza csoportosulás az összekötő elemekre helyezte a hangsúlyt, egy „közös mediterrán civilizáció”, egyfajta „mediterrán kollektívizmus” intellektuális megalkotásán fáradozott az 1930-as években. Az erős érzelmi alapon nyugvó törekvés politikailag erősen motivált volt, amit Camus 1937-ben az új mediterrán kultúráról tartott előadásában így fejezett ki: „Mi itt a Mediterráneummal vagyunk, Róma ellenében.”¹¹

A haza tartalma az 1937-es európai (Ausztria, Németország) útja során kristályosodott ki benne, amikor „egyre csak azon töprengtem, mitől telepedett rám az az alattomos szorongás, amely egyfolytában nyomasztott. Csak nemrégiben döb-bentem rá. A közép-európai emberek mind állig begombolkoznak. Nem ismerik a hanyag nemtörődömséget. Nem tudják, mi az öröm – hogy az egészen más, mint a nevetés. Ez az apró részlet képes valós értelmet adni a haza szónak.”¹²

Ez a mély érzelmi ragaszkodás a szülőföldhöz élete végéig megmaradt benne, sőt oly mértékben erősödött, hogy a gyarmati valóság megismerését is akadályozta. Algériát a hazájának tekintette, de franciának vallotta magát. Soha nem törekedett az iszlám civilizáció, az arab nyelv megismerésére, az algériai őslakosokat, az „arabokat” mint idegeneket szemlélte. (A *Közöny* eredeti címének, *Étranger*, jelentése az *Idegen*.) Ugyanakkor mélységesen felháborította méltatlan, igazságtalan szociális helyzetük, amely nagyon hasonlított családjá életkörülményeihez. Joggal vetette a franciaországi doktriner antikoloniális értelmiségiek szemére, hogy Algériában minden európaít megkülönböztetés nélkül a jólétben élő kizsákmányoló gyarmatosítókhoz sorolnak.

Camus szociális érzékenysége megkülönböztetés nélkül nyilvánult meg minden elesett, elnyomott ember iránt, attitűdjét a parttalan humanizmus jellemezte. Rövid ideig, 1935–1937-ben tagja volt az Algériai Kommunista Pártnak. Húsz évvel később egy amerikai újságíró megkérdezte tőle, hogy mi vitte a pártba. Az igazságérzet – felelte.¹³

Camus – éppúgy, mint a francia kormányok és pártjaik – a második világháború befejezése után kezdett mélyrehatóan foglalkozni Algéria jövőjével. Ezt két, az 1945 májusában, illetve az 1955 augusztusában kirobbant felkelés váltotta ki. Mindkettő Kelet-Algériában kezdődött.

1945. május 8-án Algéria-szerte megünnepelték a fasizmus felett aratott győzelmet. A keleti országrész városaiban (Sétif, Guelma), ahol a radikális nacionalisták aktivitása és befolyása hagyományosan rendkívül erős volt, a felvonuló algé-

11 Camus, 1965. 1324–1325. Magyarul: Camus, 2019a. 15.

12 Uo. 12. Kiemelés az eredetiben.

13 Phéline–Spriquel-Courdille, 2018. 197.

riaiak a gyarmat függetlenségét követelték. Az ünneplés és a tüntetések véres zavarásokba, majd napokig tartó, a falvakra is kiterjedő, szervezetlen, brutális, a közép-kori parasztfelkelésekre emlékeztető fegyveres konfliktusba torkollottak. A gyarmati hatóságok a felkelés leverésére bevetették a légierőt is, a bombázások falvak tucatjait törölték le a térképről. A konfliktus európai áldozatainak a száma meghaladta a százat, az algériaiaké a több tízezret. A megtorlás lélektani hatása rettenetes volt. Az algériaiak társadalma valóságos traumát élt át, a rettegés, a félelem és az elfojtott gyűlölet telepedett rá. A falvak lakóit, különösen a frontról hazatért, Európa felszabadításában részt vett százezernyi algériai katonát előbb a gyűlölet ragadta magával, ami mérhetetlen elszántsággá alakult: akár erőszak árán is, de változtatni kell a megalázott algériaiak helyzetén.

Camus „komolynak, de nem tragikusnak” ítélte a felkelés utáni Algéria helyzetét, amelyet a helyszínen tanulmányozott. Tapasztalataiból születettek a *Combat* című lapban megjelent cikkei.¹⁴ Emlékeztette a franciákat – a kormányt és a közvéleményt –, hogy Algéria nem Franciaország, „az arab nép létezik”, s az „nem egy névtelen, szerencsétlen amorf, alsóbbrendű tömeg”. Politikai és szociális reformokat javasolt, egy demokratikus politikai rendszer megteremtését. Mintegy figyelemztetésként azonban hangsúlyozta, hogy a szép beszédek ideje lejárt, valóságos tettek kellenek. Nem ítélte el a megtorlást, nem beszélt függetlenségről, pedig ekkor már a mérsékelt nacionalisták fő követelése is a Franciaországgal szoros kapcsolatban maradó, de szuverén algériai állam megteremtése volt. Ám az is tény, hogy ekkor, az algériaiakkal szembeni gyűlölet légkörében, nem voltak sokan azok, akik ilyen messzire mentek volna az algériai probléma megértésében. Camus álláspontja azonban a későbbiek során, az események súlya alatt sem változott, míg a politikai pártok eljutottak odáig, hogy a független algériai állam létrejötte elkerülhetetlen.

A tíz évvel későbbi, az 1955. augusztusi fegyveres összecsapás már tudatosan előkészített felkelés volt, az 1954 novemberében elkezdődött nemzeti felszabadító háború első, nagy jelentőségű fegyveres akciója volt. A háború ezt követően már a városokra is kiterjedt, növekedett az ott elkövetett merényletek száma, aminek következtében a két közösség között rohamosan mélyült a szakadék. Camus kétségbeesetten próbálkozott, hogy megoldást találjon az európaiak és az algériaiak békés egymás mellett élésére. Algéria jövőjét csak így tudta elképzelni.

A *Civil Békéért* nevű szervezet, látva a szélsőséges európaiak és a felkelők által elkövetett, mind több áldozatot követelő merényleteket, azzal fordult a szemben álló felekhez, hogy kíméljék az ártatlan civileket, s mindkét közösség tegyen egy lépést a másik felé. Ha nem teszik, akkor „marad a rombolás és a halál”.¹⁵ Camus a felhívást 1956. január 22-én tette közzé Algírban. Az itt elhangzott beszéde szinte egy segélykiáltás: Kíméljék a civileket! A két közösségnek együtt kell élnie, hiszen Algéria mindkettőjük hazája.¹⁶ E nemes próbálkozás hangja azonban elveszett a gyűlölettel telített légkörben. Camus-nek ezután már nem volt megoldási javaslata

¹⁴ Camus, 1965. 337–351.

¹⁵ *Express*, 1956. január 10.

¹⁶ *Appel pour une trêve civil*. In: Camus, 1965. 991–999.

a konfliktusra. Egészen 1957 decemberéig, a Nobel-díj átvételéig Algériával kapcsolatban nem nyilatkozott, a hallgatást választotta. Döntését az is befolyásolta, hogy író honfitársa, Jean Senac elmarasztalta, amiért nem szimpatizál a gyarmat függetlenségéért harcolókkal. Camus hónapokkal később egy ingerült hangvételű levélben válaszolt, amely konkrétan a címzett egyik versére reagált, s amely egyben a szakítást is jelentette a két író között: „Ha továbbra is szeretetről és testvériségről beszél, akkor ne írjon többé olyan verset, amely dicsőíti a gyerekeket és a szörnyű »vak« felnőtteket gyilkoló bombákat. Ez a vers minden értéktől megfosztotta az ön érveit.”¹⁷ Nagyon magányosnak érezte magát, tehetetlennek, amiért nem tud segíteni a hazájának. A csend korszakának magányáról így vallott a *Vendég* című novellájában: „Egyedül volt ezen a tágas földön, amelyet egykor annyira szeretett.”¹⁸ A magyar forradalom védelmében kialakuló mozgalomban viszont rendkívül aktív volt, annak vezéralakjává vált.

A magyar forradalom védelmében

A francia közvélemény számára a magyar forradalom napjaiban is Algéria maradt a központi probléma. A kormány háborúba torkolló politikáját Szueznél azért tárogatták, mert az Egyiptomra mért csapástól remélték az algériai felkelők térdre kényszerítését. A budapesti felkelést azért is üdvözlötték mély szimpátiával, mert az nehéz helyzetbe hozta Moszkvát. A forradalom első napjaiban az algériai franciák abban reménykedtek, hogy „Oroszország csatlós országai lerázzák a szovjet gyámkodást, s ez előbb-utóbb, de hamarosan, arra kényszeríti Oroszországot, hogy politikáját a világbéke javára módosítsa. Úgy vélekedtek, hogy a csatlósai körében támadt problémák nem teszik lehetővé a Kreml beavatkozását a Közel-Keleten és Észak-Afrikában.”¹⁹ A remény novemberben szertefoszlott. Szueznél Moszkva ellen-csapással fenyegette meg az Egyiptom elleni katonai intervencióban részt vevő hatalmakat, Magyarországon pedig a legdurvább módon avatkozott be, fegyverrel fojtotta vérbe a forradalmat, ami megrázta a világot.

Camus november 8-án reggel egy táviratot kapott Münchenből a Szabad Európa Rádiótól, amelyben a magyar írók a világ kimagasló értelmiségeihez – köztük több Nobel-díjashoz – fordultak segítségért. A felsorolt írók, filozófusok között ott volt Camus is. „A magyar írók fordulnak önökhöz. Hallják meg felhívásunkat! A barikádokon harcolunk hazánk és Európa szabadságáért és az emberi méltóságért. Meg fogunk halni. Hogy áldozatunk ne legyen hiábavaló, e döntő órában hozzátok fordulunk Camus, Malraux, Mauriac, Russell, Jaspers, Einaudi, Eliot, Koestler, Madariaga, Jiménez, Kazautzakis, Lagerquist, Laxness, Hesse és sokan mások, a szellem harcosai. Eljött az óra, amikor a szavak már nem elégségesek. Tettek kel-

¹⁷ Camus, 2008. vol. IV. 271.

¹⁸ Camus, 1983. 75.

¹⁹ Archives nationales d'outre-mer [Tengerentúli Nemzeti Levéltár], 91F235 Gouvernement général de l'Algérie. Direction de la Sûreté nationale en Algérie. Rapport mensuel, 1956. október 25.

lenek! Rázzátok le a szörnyű tehetetlenséget! Cselekedjete, cselekedjete, cselekedjete!”²⁰

A magyar írók kiáltványának szövege november 9-én megjelent a *Franc-Tireur* című lapban. Másnap Camus erre reagálva ugyanitt tette közzé felhívását az európai értelmiséghez, elsősorban a táviratban megnevezettekhez, akiket cselekvésre szólított fel a magyar forradalom védelmében. Rendkívül radikális cselekvést javasolt: „A következőkben felsorolt európai írók arra kérik az Egyesült Nemzetek Közgyűlését, hogy a helyszínen vizsgálja ki a népiertást, amelynek áldozata a magyar nemzet. Kérik továbbá, hogy e vizsgálathoz minden nemzet csatlakozzék, ezt rögzítsék írásban, hogy azután szavazhassanak a szovjet csapatok azonnali kivonásáról, azoknak nemzetközi ellenőrző csapatokkal történő helyettesítéséről, amely csapatok felett az Egyesült Nemzetek rendelkezne, a politikai foglyok és deportáltak azonnali szabadon bocsátásáról, valamint ezt követően szabad választások megrendezéséről Magyarországon. Egyedül ezek az intézkedések teremthetik meg az igazságos békét, amelyre minden nép, beleértve az orosz is, vágyik. Abban az esetben, ha az Egyesült Nemzetek meghátrálna e feladat előtt, alulírottak kötelezik magukat, hogy nemcsak bojkottálni fogják az Egyesült Nemzetek Szervezetét és annak kulturális szervezeteit, hanem minden alkalmat meg fognak ragadni, hogy a közvélemény előtt, nyilvánosan rámutassanak nemtörődömségére, kötelességének elmulasztására. Alulírottak kérik a főtítkár urat, hogy tolmácsolja kérésüket az Egyesült Nemzeteknek, s egyúttal biztosítsa a szervezetet afelől, hogy a felhívást nem a zsarolás – amúgy is hiábavaló – szándéka szülte, hanem saját felelősségünk fájdalmas tudata, s egy szabad és hősi nép mártíriuma feletti kétségbeesett felháborodásunk.”²¹

Camus felszólította az európai írókat, hogy gyűjtsenek támogató aláírásokat a fenti szöveghez, és azokat küldjék el az Egyesült Nemzetek Szervezetének. Magához Camus-höz harminc támogató válasz érkezett. Köztük olyanoktól, akik maguk is hatékonyan tudták terjeszteni – és terjesztették is – a felhívást. George Adam a német megszállás alatt a párizsi illegális sajtó (például a *Les Lettres françaises*) főszerkesztője volt, 1956 nyarától a *Figaro littéraire*-é. A kétségek eloszlatása céljából viszont kérte annak hangsúlyozását, hogy a magyar írók kiáltványában nevezettek is támogatják a felhívást. A Nobel-díjas Roger Martin du Gard „érzelmileg meghatottan” biztosította támogatásáról a felhívást. A Congrès international pour la liberté et la culture nevű szervezet úgyszintén.²²

Egy lyoni filozófiatanárnő hosszabb támogató levelében arról írt, hogy Camus művei és tevékenysége milyen nagy szerepet játszanak a szabadságeszme

20 Bibliothèque patrimoniale et archives municipales Michel Vovelle d'Aix en Provence (MVAix) Fonds Albert Camus, CMS2. Ak-01.10.

21 Camus, 1965. 1780–1782. Magyarul: Camus, 1993a. 61–63.

22 A szervezet a baloldali értelmiségiek befolyásának ellensúlyozására alakult 1950-ben Nyugat-Berlinben. Segítette az 1956-ban emigrált magyar zenészekből alakult Philharmonia Hungaricát is. A *New York Times*-ban 1966. április 23-án megjelent cikk feltárta, hogy a szervezet létrehozását a CIA kezdeményezte, és finanszírozta is. A cikk megjelenése után többen elhagyták a szervezetet, amelyet a téma angol kutatója „egyfajta kulturális NATO-nak” nevezett. Lásd: Stoner Saunders, 2003. 85–95.

illusztrálására az oktatásban. Hasonlóképpen írt egy bresti középiskolai tanár. A marseilles-i *Cahiers du Sud* című folyóirat igazgatója, az író Jean Ballard azért csatlakozott az aláírókhoz, mert a felhívásnak nagyobb jelentőséget tulajdonított, mint az itt-ott, mindenfelé megnyilvánuló tiltakozásoknak. Támogatta a felhívást az írókat, költőket, festőket tömörítő Groupe littéraire de la place des Vosges, mert „súlyát, értékét tekintve a mi emberi elvárásainknak a legjobban megfelel”.

Tizenhárom angol értelmiségi is levélben értesítette Camus-t a támogatásáról. Őket a felhívásról a magyar forradalom mellett a kezdetektől kiálló Stephan Spender író értesítette. Volt közöttük regényíró (Ernest Raymond), költő, műfordító öögörögből (Max Warner), forgatókönyvíró, kritikus (Sir Compton Mackenzi), a *Times*ban és a *Sunday Telegraph*ban publikáló újságíró, aktív feminista (Rebecca West), könyvkiadó, munkáspárti politikus (Léonard Wolf, Virginia Wolf férje). Szinte valamennyien a sztálinizmusból kiábrándult baloldali eszmeiségűek voltak, akiket a spanyol köztársaság védelme, az antifasizmus tett szovjetszimpatizáns baloldallivá. Viszont egy-két kivételtől eltekintve nem értettek egyet a felhívás második bekezdésével, az ENSZ és szervezeteinek bojkottálásával. Szerintük az ENSZ megtett mindent, amit tehetett. A bojkottal való fenyegetést azért nem támogatták, mert a bukács, amit nagyon valószínűnek tartottak, csak ártana a szolidaritási akciónak.²³ A felhívás második bekezdésének teljesüléséhez szükséges feltételek valóban nem voltak adottak. A két szuperhatalom a közel-keleti válság rendezésében meg tudott egyezni, a magyar ügyben viszont Moszkva szabad kezet kapott.

Camus felhívása mégsem tekinthető hiábavalónak: ébren tartotta a mártírok példáját. Ezt a kiállást, amíg élt, vállalta, akkor is, amikor a közvélemény érdeklődése alábbhagyott, és minden adandó alkalommal megerősítette. Ezt tette 1957. március 15-én Párizsban, a Wagram Teremben az 1848-as forradalom alkalmából tartott nagygyűlésen. Ellenállásra buzdította a magyarokat, de nem felkelésre, mert „a magyar vér drágább Európa és a szabadság számára, hogysem egy cseppjét is elpazarolhatnánk”. Egy újabb felkelés elutasítása azonban egyáltalán nem jelentette a hatalmon lévőkkel való kiegyezés szándékát: „Teljes szívemből kívánom, hogy ne szűnjék meg a magyar nép néma ellenállása, sőt erősödjék, és mi adjunk hangot neki, hogy híre eljusson mindenhová, s a közvélemény világszerte elítélje az elnyomókat. És ha a közvélemény túl erőtlén vagy önző ahhoz, hogy igazságot szolgáltatson egy vértanú népnek, és ha a mi hangunk nem elég erős, azt kívánom, hogy a magyar ellenállás tartson ki addig, amíg az ellenforradalmi rendszer össze nem omlik hazugságainak és ellentmondásainak a súlya alatt.”²⁴

Camus rendkívül aktív volt a Magyarországon elítéltek ügyében is. Többször interveniált Déry Tibor érdekében a párizsi magyar követnél, de eredménytelenül. A követség egyik alkalmazottja még arra sem volt hajlandó, hogy átvegye tőle a tiltakozó levelet, amelyben a kilenc évre ítélt Déry Tibor szabadon bocsátását

23 MVAix CMS2 Ak1-01.02.

24 Camus, 2019b. 314.

követelte. Ezután ajánlott levélként, Kádár Jánosnak címezve postázta a magyar és – remélve Nehru közbenjárását – az indiai követségre.²⁵

Az 1958-ban Párizsban megjelent, *Az igazság a Nagy Imre-ügyről* című könyv (*La Vérité sur l'affaire Nagy*) előszavában nagyon világosan megfogalmazta, hogy miért van szükség a megtorlás elleni tiltakozásra, az elítéltek melletti szolidaritásnak a kifejezésére. Mindenekelőtt leszögezte a szörnyű igazságot: „Nagy Imrét nem elítélték, hanem meggyilkolták.” Majd így folytatta, válaszolva a tiltakozások értelmét firtatóknak: „A magyar tragédia előtt tehetetlenül álltunk és állunk még ma is. Igenis el lehet és el kell utasítanunk a befejezett tényeket, fel kell ráznunk a lelkeket és lelepleznünk a hazugságot, szót kell emelnünk az ártatlanság védelmében – még akkor is, ha az ártatlanokat már kivégezték –, ezek a lehetséges cselekvés alapszabályai. Talán elégtelenek, de a maguk nemében mindenképpen szükségese-
sek, s ez a szükségszerűség válasz arra a másokra, arra az aljasra, amelyet történelmi szükségszerűségnek mondanak. Olyan válasz, amely mindig jelen lesz, szembe-
száll vele, néha semlegesíti, hosszú távon pedig legyőzi, és így észrevétlenül segíti az emberi történelem előrehaladását.”²⁶

Ezeket a gondolatokat a már Nobel-díjas Camus írta, s így azok erkölcsi súlya a korábbi tiltakozásokhoz képest sokkal nagyobb volt. Az előszóban azonban már többször is utalt a közvélemény belenyugvására, fáradtságára, ami az elszigetelődés, az egyedül maradás érzését keltette benne. Ezt az érzést csak növelte, hogy honfitársai, íróársai közül többen is (Jean Grenier, Jean Senac, Emmanuel Roblès stb.) szemére vetették, hogy nem áll ki határozottan az algériai nép nemzeti szabadságharca mellett. Az ő véleményüket fejezte ki az ismeretségi köréhez tartozó Mouloud Feraoun, amikor a következő sorokat írta naplójába 1956. november 19-én: „Mindenhol beadványokat, tiltakozásokat, a szerencsétlen magyar nép támogatására szóló felhívásokat látok. S azt gondolom, hogy a megbotránkozott tisztességes emberek, a meggyötört, érzékeny lelkek ugyanezt tehették volna Algéria érdekében. Nem tették. Úgy gondolom, hogy ezekben a szövegekben a Magyarországot nyugodtan behelyettesíthetnénk az Algéria szóval, de nem tették meg. Véletlen az, hogy a szenvedésünket látó világ nincs meggyőződve emberi mivoltunkról? Igaz, mi csak muzulmánok vagyunk, ami esetleg megbocsáthatatlan bűn. Nos ezt a kérdést szeretném feltenni Sartre-nak vagy Camus-nek, Mauriac-nak. Miért? Igen, miért?”²⁷ Rendkívül keserű szavak ezek egy francia kultúrán nevelkedett, az 1789-es forradalomban gyökerező köztársasági eszme iránt elkötelezett algériai tanító szájából.

25 MVAix CMS2 Ak2-01.09.

26 Camus, 1965. 1785–1789. Magyarul: Camus, 1993b. 77–78.

27 Feraoun, 2009. 258.

A magyar és az algériai helyzet megítélésének különbségei

1957 júniusában az *Encounter* című, Londonban megjelenő folyóirat egyik olvasója felszólította Camus-t, hogy fejtse ki álláspontját az algériai problémáról a magyar-kérdésről kialakított véleményével és tevékenységével összefüggésben. A felszólítás nem esett jól neki. Ez kitűnik a válasz megfogalmazásából, főként annak első, nem publikált változatából, amelynek a lényegét azonban – finomított megfogalmazásban – az elküldött szöveg tartalmazza.²⁸

Ebben Camus először is leszögezte ismert álláspontját Algériáról: a gyarmati státusz eltörlése, kerekasztal-konferencia valamennyi algériai párt, szervezet képviselőinek a részvételével egy svájci típusú autonómiatervezet megvitatására, amely biztosítaná mindkét nép számára a demokratikus szabadságjogokat. Mindezt még a következőkkel egészítette ki: „Francia lévén nem állhatok az arab partizánok közé. Algériai franciaként, akinek a családja is ott él, nem támogathatom a civil terrorizmust, ami sokkal inkább sújtja az arabokat, mint a franciákat. Nem kérhetik tőlem, hogy tiltakozzam egy bizonyos megtorlás ellen, amit megtettem, és igazoljak egy bizonyos terrorizmust, amit soha nem fogok megtenni.” A kerekasztal-konferenciára vonatkozó javaslata süket fülekre talált. Elképzelését európai származású liberális barátai sem találták már életképesnek. Nem szerepelt a meghívandók listáján az FLN, amely Algéria függetlenségének az elismerését szabta a tárgyalások megkezdésének a feltételeként. (Az FLN vezető szerepét a nemzeti felszabadító háborúban ekkor már minden algériai politikai, szakmai és vallási szervezet elismerte. Nemzetközi téren élvezte az afrikai és az ázsiai országok támogatását, 1958-tól pedig határozottan és nyíltan a szocialista országokét is. 1957-től az algériai kérdés szerepelt az ENSZ Közgyűlés napirendjén is.)

A magyar és az algériai probléma közötti különbségről a következőket írta: „Magyarországon nem volt több mint egy évszázada betelepült orosz (80%-ban kisember), akinek az életét, jogait, és nem csak privilégiumait a magyar felkelés veszélyeztette volna. A magyar probléma egyszerű: vissza kell adni a szabadságot a magyar népnek. Az algériai probléma másként vetődik fel: a demokratikus szabadságjogokat mindkét nép számára biztosítani kell.” És még egy különbséget említett: „Egyetlen orosz sem emelte fel a hangját, hogy igazságot követeljen a magyar nép számára. Sok francia viszont már régóta ezt teszi az algériai muzulmánok számára. Ez a szabadság előnye.”

A demokratikus szabadságjogokat tehát mindkét ország lakossága számára biztosítani kell, de a magyarok esetében egy független nemzetállam keretében, míg Algériában ezeket a jogokat csak egy Franciaországgal föderális kapcsolaton keresztül élvezné minden algériai, akár francia származású, akár helyi őslakos arabomuzulmán, de nem a független algériai nemzetállam polgáraként. Camus elfogadhatatlannak tartott egy független, szuverén Algériát, ahová ő algériai franciaként csak útlevelemmel léphetne be. Sőt 1959-ben, amikor már De Gaulle is az algériai nép önrendelkezése mellett nyilatkozott, azt találta mondani barátjának, Roger Quilliot-

²⁸ Camus, 1965. 1878–1881.

nak, összes művei későbbi szerkesztőjének és publikálójának, hogy ha Algéria független lesz, elhagyja Franciaországot, és Kanadába költözik.²⁹ Hazája nemzeti függetlenségének a követelését csak úgy tudta elképzelni, mint „egy új arab imperializmus megnyilvánulását, amelynek az élén az erejében magabiztos Egyiptom áll, s amelyet jelen pillanatban Oroszország használ fel Nyugat-ellenes stratégiai célja érdekében”. Ennek az orosz stratégiai célnak a lényege „az európai status quo fenntartása, vagyis saját gyarmati rendszerének az elismerése és a Közel-Kelet és Észak-Afrika befolyásolása, hogy délről kerítsék be Európát”. Ennek az eredménye pedig „Európa kádárizációja (kadarisation) és Amerika elszigetelése”.³⁰ Ebből következően Algéria függetlenségének az elismerése és ott a hatalomnak az FLN kezébe kerülése azért sem fogadható el, mert az a Nyugat gyengülését vonná maga után. Camus álláspontja – Algéria védelme a Nyugat, az európai civilizáció védelme is – a hidegháború logikájának megfelelően tökéletesen megegyezett a mindenkori francia kormányéval (legalábbis 1958-ig, De Gaulle hatalomra kerüléséig) és a NATO-éval.

Camus azért sem támogatta az algériai nemzeti felszabadító harcot, mert az FLN módszerét, a városokban, különösen Algírban 1957-ben elszaporodó, civil áldozatokat követelő robbantásokat, merényleteket elítélte, terrorizmusnak nevezte. Véleményét nyíltan vállalta Stockholmban is, amikor a Nobel-díj átvétele után, találkozáján a svéd egyetemistákkal kiejtette azt a nagy vitát kiváltó „szerencsétlen vagy ügyetlen, ám szívből jövő mondatot”, amely egy hozzászólásra adott válasz volt.³¹

Egy fiatal algériai meglehetősen agresszív stílusban tett szemrehányást az írónak: „Sok petíciót írt alá a kelet-európai országok védelmében, de az utóbbi három évben soha semmit nem tett Algériáért!” Camus higgadtan reagált, ismételten hangsúlyozta, hogy egy olyan igazságos Algéria híve, „ahol a két népnek békében és egyenlőségben kell élnie”. Több mint egy éve már azért nem cselekszik nyilvánosan, mert minden nyilatkozata csak olaj lenne a tűzre, a terrort fokozná. „Mindig elítéltem a terrort. El kell ítélnem azt az elvakult terrorizmust is, amely például Algír utcáin tombol, és amely egy nap lesújthat anyámra vagy a családomra is. Hiszek az igazságban, de az anyám védelme fontosabb számomra, mint az igazság.”³² Ez vezette arra, hogy ne támogassa az algériai elítéltek kiszabadításáért indított kampányt, sem pedig a háborúban és a hadseregben elharapózott embertelen vallatási módszerek elítélését.

1958 februárjában megjelent Henri Alleg kommunista újságíró *Vallatás* című, később a világ számos nyelvére, köztük magyarra is lefordított könyve, amelyben leírta a hadsereg algíri kihallgatóközpontjában elszenvedett kínvallatását. (A papírdarabokra írt szöveget az ügyvédje segítségével juttatta ki a börtönből.) A hatóságok a könyv terjesztését azonnal betiltották, és elkobozták azokat a lapokat is, amelyek írtak róla. Négy tekintélyes értelmiségi, André Malraux, Jean-Paul Sartre és két Nobel-díjas, François Mauriac és Roger Martin du Gard a köztársasági

29 Todd, 2003. II. 526.

30 Camus, 1965. 1011–1015.

31 Todd, 2003. II. 500.

32 Camus, 1965. 1882.

elnöknek címzett levelében tiltakozott a könyv betiltása, a sajtó és a véleménynyilvánítás korlátozása ellen. A könyv kiadója Camus-t is felkérte, hogy írja alá a levelet, de ő visszautasította. Ugyanígy nem támogatta az FLN-tagok halálos ítéletének megváltoztatásáért folytatott kampányt sem. Holott ő volt – és maradt – a halálbüntetés eltörlésének az élharcosa. Lépését azzal indokolta, hogy semmilyen csoporthoz, közös akcióhoz nem csatlakozik, csak személyesen, egyénileg cselekszik.³³

Az író nem olyan elvek mellett állt ki, mint a gyarmati népek függetlensége vagy a sajtószabadság, hanem eseteket támogatott, magányosan. Szabadságfelfogása komoly csorbát szenvedett, szelektív volt, nem egyetemes. A magyar forradalom hatására a sztálinizmussal szakító kommunista értelmiségiek szabadságfelfogása egyértelműbbnek, világosabbnak, koherensebbnek és a kettős mérce gyanúját is inkább mellőzőnek tűnik, mint Camus-é.

A magyar forradalom, de különösen annak a brutális leverése arra döbbenette rá a kommunista és baloldali útitárs értelmiséget, hogy a szabadságesszme egyetemes érték, nincs bal- vagy jobboldali olvasata. Még akkor sem, ha az algériai gyarmati elnyomás brutalitása egy „szuper Magyarországéval” ér fel. Edgar Morin filozófus – 1951-ben történt kizárásáig a kommunista párt tagja, ezt követően távoli útitársa – írt így 1956. november 22-én olasz barátjának. Majd így folytatta a levelet: „A budapesti mészárlás felnőtté tett bennünket. A sztálini harcokcsik az utolsó »mítoszból« is kiábrándítottak. Sokan vagyunk, akik már nem választjuk el a két harcot. Szakítunk azokkal, akik megsiratják Budapestet, de megértéssel tekintenek Algériára, és azokkal is, akik megsiratják Algériát, de tapsolnak az orosz harcokcsik láttán.”³⁴ Míg a sztálinizmussal szakítók támogatták a gyarmati népek függetlenségi harcát, addig Camus-nek e harchoz való viszonya igencsak problematikus volt.

Az *Ecounter*-ben megjelent szövegbe végül nem került be a vázlatnak egy lényeges pontja: az ázsiai és afrikai országok, az úgynevezett bandungiak magyar üggyel kapcsolatos álláspontjának a bírálata. Camus elmarasztalta őket, amiért magára hagyták a magyar népet, mert képtelenek különbséget tenni a 19. századi és a mostani, sokkal veszélyesebb gyarmatosítás között, amely „jól kiszámított módon nyomást gyakorol rájuk, amivel a saját jövőjüket veszélyezteti”. Az író elmarasztalta ezeket a fiatal független országokat, amiért nem a magyar ügynek adtak prioritást, hanem a gyarmati népek szabadságharcának, konkrétan az algériainak, s ezzel egy táborba kerültek a régivel sokkal veszélyesebb, nagyon agresszíven nyomuló szovjet gyarmatosítással.

Camus nem volt ott a vietnami háború (1946–1954) ellen tiltakozók között, az 1947-ben kirobbant, 60-70 ezer áldozatot követelő madagaszkári felkelés megtorlását sem ítélte el egyértelműen. Megvetéssel tekintett mind a felkelőkre, mind a megtorlók módszereire. A *Lázadó ember* című művében pedig ignorálta a gyarmati népeket, amikor kijelentette: „A lázadás problémájának csak a nyugati társadalmon belül van értelme.”³⁵ Mindezt akkor írta, amikor a lázadás a gyarmatokon

³³ Berchadsky, 1994. 128–129.

³⁴ Brun–Penot–Lacassagne, 2012. 17.

³⁵ Camus, 1999.

egyre erősebben, dinamikusabban kezdett kibontakozni. Camus ebben az esetben is tértől és időtől függetlenül meglehetősen absztrakt, mindig érvényes morális elveket próbált megfogalmazni, ami szembement a történelem sodrával, s növelte magányosságát.

Álláspontja, attitűdje mögött a kommunistáktól minden áron és minden téren való elhatárolódás húzódott meg, de legalább ennyire az európai civilizáció féltése is. A kommunistákat szabadságellenesnek tartotta. Az 1956. január 2-i választás eredményeinek láttán rémület fogta el: „A választások eredménye katasztrófa. Minden negyedik francia a szabadság ellen szavazott, amikor a kommunistákra adta a voksát” – mondta Jean Grenier-nek, középiskolai tanárának és barátjának.³⁶

Camus aggodalommal, szinte félelemmel tekintett a gyarmatokon kibontakozó nemzeti függetlenségi mozgalmakra már a világháború végét követő években is. 1946-ban azt írta, hogy a németkérdés másodlagos, a megoldását nem az amerikai–orosz kapcsolatok függvényében kell elképzelni: „A birodalmak összezsugorodása másodlagos lesz a civilizációk összezsugorodásával szemben. Mindenfelé hallatják hangjukat a gyarmatosított civilizációk. Tíz vagy ötven év múlva a nyugati civilizáció fölénye kérdésessé válik.”³⁷ Ez a gondolat nem hagyta nyugodni, még álmában is gyötörte, amint azt az *Első emberben* írt sorai bizonyítják: „Holnap hatszázmillió sárga, sárgák, feketék, barna bőrűek milliárdjai özönlének Európa felé.”³⁸

Camus soha nem tett antikolonialista fordulatot, attitűdjének soha nem vált részévé a gyarmatosításellenesség. Nem fogadta el, vagy nem akarta elfogadni, hogy a gyarmati rendszer az erőszakra épül. Pedig Algériában ez különösen szembeszökő volt. Camus egyszerre védte a szociális igazságot és a gyarmati rendet. Európai származásának köszönhetően a minden területen előnyt élvező, privilegiált helyzetben lévőkhöz tartozott, társadalmi helyzetét tekintve viszont a gyarmatosítottak legalsó, proletár rétegéhez. Őszintén megbotránkoltatta az algériaiak nyomorúságos szociális helyzete, és az európaiakkal való valóságos egyenlőségük híve volt. Ez a kettősség tette és teszi ma is széles körben elfogadottá, egyik oldal sem taszítja ki. Minden bizonnyal ezért is töretlen a népszerűsége.³⁹ Egy olyan humanizált, az egyesült Európára támaszkodó emberarcú gyarmati rendszert képzelt el, amely lehetővé tenné a szoros kapcsolódást kontinensünk kultúrájához, civilizációjához.

Írói nagyságát, töretlen kiállását a szociális igazságosságért a gyarmati népek szabadságharcát támogató kortársai sem vitatták. „Óriási tehetség, Észak-Afrika arculatának fontos része” – írta róla a hasonló morális problémákkal küszködő Albert Memmi tunéziai író, akinek 1957-ben megjelent legismertebb művéhez, a *Portrait du colonisé, précède du portrait du colonisateur*-hoz (Gyarmatosító és gyarmatosított

36 Grenier, 1991. 176. A választásokon a kommunisták a szavazatok 25,8 százalékát kapták meg, a legnagyobb képviselőcsoportot alkották a Nemzetgyűlésben.

37 Camus, 1965. 345.

38 Camus, 1995. 312.

39 Gloag, 2023. 34.

arcképe) Jean-Paul Sartre írt előszót. Első, 1953-ban publikált, önéletrajzi ihletésű regényéhez, a *La Statut du sel*-hez (Sóbálvány) pedig Albert Camus.⁴⁰

Ahmed Taleb Ibrahim, Algéria oktatási és kulturális minisztere az 1960–1970-es években szigorúbban ítélkezett, de kimagasló szépírói nagyságát ő sem vitatta: „Óriási tehetség. A döntő órában azonban származási közösségéhez ragaszkodott, egy közösséget védett, nem egyetemes értéket. Számunkra nagy író marad, de idegen.”⁴¹ Ez utóbbi megjegyzése nem csupán utalás a *Közöny* című regényére, hanem egy személyes élmény felidézése is. Az idézett cikk szerzőjét, az Algériai Muzulmán Diákok Szövetsége delegációjának vezetőjét Camus az *Express* című lap szerkesztőségében fogadta 1956-ban a *Civil Békéért* program meghirdetése idején. A küldöttséget megdöbbenetette, hogy amikor az író a „mi” névmást használta, mindig az európaiakról beszélt, a kilencmillió algériait pedig a „ti” megszólítással illette.

A magyar ügyben képviselt magatartása, cselekedetei egyértelműen példaértékűek. Az egyetlen Nobel-díjas, aki rövid élete folyamán végig kitartott a magyar forradalom és elítélői mellett. Tette ezt akkor is, amikor a magyar forradalom eltiprása az általa mindig elutasított úgynevezett reálpolitika részévé vált. Számára a szabadság örök érvényű volt, nem képezhetette vita tárgyát.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források lelőhelye

ANOM = Archives nationales d’outre-mer [Tengerentúli Nemzeti Levéltár], Aix-en-Provence
91F235 Gouvernement général de l’Algérie
Direction de la Sûreté nationale en Algérie

MVAix = Bibliothèque patrimoniale et archives municipales Michel Vovelle d’Aix en Provence [Michel Vovelle Könyvtár és Levéltár], Aix en Provence

CMS2 = Fonds Albert Camus. Textes d’Albert Camus à propos de l’Algérie

2. Kiadott források és szakirodalom

Berchadsky

1994 Berchadsky, Alexis: «La Question», d’Henri Alleg: *Un livre-événement dans la France en guerre d’Algérie (juin 1957 – juin 1958)*. Paris, 1994.

Blandin

2007 Blandin, Claire: Les interventions des intellectuels de droite dans le Figaro littéraire. L’invention du contre-engagement. In: *Vingtième siècle. Revue d’histoire*, 96. (2007) 4. sz. 179–194.

Bourdet

1995 Bourdet, Claude: Votre Gestapo d’Algérie. In: *L’Observateur*, 1955. január 13.

⁴⁰ Memmi, 1986. 194.

⁴¹ Taleb Ibrahim, 1973. 184.

Brun–Penot-Lacassagne

2012 Brun, Catherine – Penot-Lacassagne, Olivier: *Engagements et déchirements, les intellectuels et la guerre d'Algérie*. Paris, 2012.

Camus

1965 Camus, Albert: *Essais*. Paris, 1965.

1983 Camus, Albert: A vendég. In: Camus, Albert: *Regények és elbeszélések*. Szerk.: Pór Judit. Bp., 1983. 60–75.

1990 Camus, Albert: *Sziszüphosz mítosza*. Bp., 1990.

1993a Camus, Albert: Válasz egy felhívásra (1956. november 10.). In: *'56 és a franciák. Francia gondolkodók a magyar forradalomról*. Bp., 1993. 61–64.

1993b Camus, Albert: Előszó a Nagy Imre-ügyhöz (1958). In: *'56 és a franciák. Francia gondolkodók a magyar forradalomról*. Bp., 1993. 73–78.

1995 Camus, Albert: *Az első ember*. Bp. 1995.

1999 Camus, Albert: *A lázadó ember*. Bp., 1999.

2008 Camus, Albert: *Oeuvres complètes*. Vol. IV. 1957–1959. Sous la direction de Raymond Gay-Crosier. Paris, 2008.

2019a Camus, Albert: Az őshonos kultúra. A Mediterráneum új kultúrája (1937). In: Camus, Albert: *Előadások és beszédek*. Szerk.: Vargyas Zoltán. Bp., 2019. 9–20.

2019b Camus, Albert: A nap, amikor Kádár rettegett (1957). In: Camus, Albert: *Előadások és beszédek*. Szerk.: Vargyas Zoltán. Bp., 2019. 313–322.

Cassou

1946 Cassou, Jean: Maintenir le climat. Comité national vous parle. In: *Les Lettres françaises*, 1946. február 22. 5.

Feraoun

2009 Feraoun, Mouloud: *Journal*. Alger, 2009.

Gloag

2023 Gloag, Olivier: *Oublier Camus*. Paris, 2023.

Grenier

1991 Grenier, Jean: *Carnets 1944–1971*. Paris, 1991.

Hobsbawm

2005 Hobsbawm, Eric: *Franc-tireur. Autobiographie*. Paris, 2005.

Kecskés

2007 Kecskés D. Gusztáv: *Franciaország és a magyar forradalom*. Bp., 2007.

Memmi

1986 Intervention d'Albert Memmi. In: *Camus et la politique*. Dir.: Jeanynes, Guérin. Paris, 1986. 194–196.

J. Nagy

2010 J. Nagy László: *Az algériai háború*. Szeged, 2010.

Phéline–Spriquel-Courdille

2018 Phéline, Christiane – Spriquel-Courdille, Agnès: *Camus, militant communiste*. Alger, 2018.

Stoner Saunders

2003 Stoner Saunders, Frances: *Qui mène la danse? La CIA et la guerre froide culturelle*. Paris, 2003.

Szávai

1996 Szávai József: Albert Camus és a magyar forradalom. In: *Magyar Szemle*, 5. (1996) 10. sz. 962–971.

Taleb Ibrahim

1973 Taleb Ibrahim, Ahmed: *De la décolonisation à la révolution culturelle (1967–1972)*. Alger, 1973.

Todd

2003 Todd, Olivier: *Albert Camus élete*. I–II. Bp., 2003.

Vircondelet

2010 Vircondelet, Alain: *Albert Camus, fils d'Ager*. Paris, 2010.

2022 Vircondelet, Alain: *Albert Camus et la guerre d'Algérie*. Paris, 2022.

LÁSZLÓ J. NAGY

ALBERT CAMUS, HUNGARY AND THE ALGERIAN WAR IN 1956

The numerous books and studies published so far have dealt separately with Camus's activities in relation to the events in Hungary, and specifically with his attitude towards the Algerian war, and Algeria in general. This is why a one-sided picture has emerged of his 1956 manifestations: his support for the Hungarian revolution has been clearly seen in a positive light, while his attitude to the Algerian problem, and especially to the war of national liberation, has been criticised and rejected. The author of these study believes that a joint examination of these two positions gives a realistic picture of Camus' complex and contradictory personality and his activities during the two events.

CONTENTS

Areas of Cooperation: Hungary and UN Organisations (Gusztáv Kecskés D.)	173
<i>Studies</i>	
Szabolcs László: The International Launch of the Kodály Method: The International Society for Music Education and Hungarian State Socialist Music Education in the 1960s	177
Veronika Kaszás: Hungary and the United Nations High Commissioner for Refugees: Cooperation at the End of the Cold War	201
Mónika Szente-Varga: Hungarians in the UN Election Observer Mission in Nicaragua	223
István Lakatos: The Human Rights Situation in Hungary in the First Decade of the Kádár Era: International Human Rights Standards – Calculations in Domestic Policy	239
László J. Nagy: Albert Camus, Hungary and the Algerian War in 1956	267
<i>Workshop</i>	
János Konstantin Zsemlye: A Special Institution in the Country of Tsar Peter I: The “Foreign Affairs Traveling Chancellery” in the Practice of Managing Foreign Policy Affairs in Russia	283
<i>Book Reviews</i>	
The Vitality of the Dead in Medieval Societies (Regina Papp)	299
Absolutism as Risk Management (Zsolt Palotás)	303
Hungarian–Latin American Relations at the Beginning of the Cold War (Gábor Gregosits)	308
The Most Famous Hungarian Non-commissioned Officers of the French Foreign Legion (Krisztián Bene)	311

Ára: 900 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáman: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2025. évi megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap
és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja.

Nemzeti
Kulturális
Alap

MTA MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

**HUN
REN**

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET